

ZVÍŘATA NA PŘEDPIS

Neodstraní zhoubný nádor, nezbaví kašle, ale pomohou v léčbě nemocí trochu jinak. Zvířata se stále častěji stávají pomocníky při uzdravování lidí: jejich tělesné schránky i psychiky. Svou klientelu mají už nejen psi, koně a kočky, ale také papoušci, morčata nebo ovce. Dobrými terapeuty jsou i rybičky.

Výsledky hipoterapie i canisterapie – léčebně psychosociálního a fyziorehabilitačního působení na potřebného člověka – jsou neoddiskutovatelné. Je vědecky prokázáno, že terapie přítomností zvířat zlepšuje fyzickou i psychickou kondici člověka. Aby ono konání bylo skutečně pomocí, musí jej provádět školený odborník. Nelze vzít křečka a vyrazit s ním do domova pro seniory s pocitem, že to je ono pozitivum. „V tomto ohledu je laickost nešvar, jímž lidé mohou napáchat více škod než užítku,“ míní Andrea Tvrdá, zooterapeutka z liberecké organizace ELVA HELP z.s.

Školené zvíře i školený odborník

Zooterapie je propracovaná metoda ucelené rehabilitace, při níž se využívá přítomnosti speciálně vedených zvířat. Prvotně byla vyvinuta pro oblast sociálních služeb, dnes se s ní hojně setkáváme také ve zdravotnictví i školství.

„Nejrozšířenější je aktivace se zvířetem. To znamená, že si člověkem se psem hraje, mazlí se s ním či u zvířete odpočívá, to je prvotní. Druhotné je, že si dotyčný o těch prožitcích může povídat s dalšími klienty,“ naznačuje Andrea Tvrdá. Zde může psa doprovázet i člověk bez speciálního vzdělání, každopádně by měl být proškolen a veden v některé z organizací, mající dobrovolnické centrum. Nesmí ale nahlížet do dokumentace klientů a v konkrétním zařízení ho doprovází klíčový pracovník, který aktivaci i vede.

„Skutečný zooterapeut je absolvent vysoké školy a absolvent akreditovaného kurzu zooterapie. Má prostě patřičné vzdělání v humanitním oboru, nejlépe sociálních studiích či speciální pedagogice. Ví, jak s klienty jednat, jak vést jejich dokumentaci, stanovit plán terapie, jaké volit metody a techniky, ale také jak chránit zvíře, aby se cítilo při práci dobře. Zooterapeut může pracovat samostatně,“ vysvětluje odbornice.

Sama chová kromě canisterapeutických psů i zooterapeutický unikát – holuba Supíka, z něhož se stal domácí mazlíček a zamilovali si ho i klienti. Za nimi dochází na terapie vybaven plenami, kšírky a vodítkem. „Vylíhnu se ve voliére, ale rodiče o něj nejevili zájem, tak jsme ho odkojili. Žije s námi v

bytě. Miluje lidi, nebojí se psů, vysavače, auta, je psychicky odolný... Těch vlastností šestým rokem využíváme při práci s klienty. Plus je i fakt, že řeč těla holubů je podobná té lidské," naznačuje Tvrdá.

Papoušek zdravotník, alias... Ornitoterapie

Vhodnost ptáků pro zooterapii dokazují i devítiletá Ara ararauna Klára a sedmiletá Ara zeleno-křídla Bára. Klára byla zřejmě prvním ptákem v České republice, a asi v Evropě, který se osvědčil coby odborný koterapeut (druhý terapeut při skupinové terapii). „Klárka byla ručně dokrmený půlroční papoušek, proto byla od počátku vstřícná kontaktu s člověkem,“ říká Romana Bočková, ředitelka Asociace Zooterapie, Aktivit a Terapie o.p.s., která provozuje a učí různé formy zooterapie. Kurzy jsou zakončeny zkouškami a získáním certifikátu. „Na něm je psáno, kdo a s jakým zvířetem ho získal,“ upozorňuje na fakt, že certifikát se vystavuje týmu: tedy člověku a konkrétnímu zvířeti.

Ornitoterapeutů je u nás málo. Přitom ptáci se v praktické terapii skvěle osvědčili. „Papoušek je podle mne ze všech zvířat nejcitlivější, nejvnímavější a náklonnost k člověku dokáže projevovat intenzivně. Navíc se rád fixuje na lidskou společnost – asociující mu vlastní hejno. Dalo by se říci, že papoušci mají vrozené povahové rysy a vlastnosti podobné lidským. Umí mít rádi, být věrní, žárlit, dožadovat se pozornosti, radovat se, urazit se,“ konstatuje Romana Bočková. Papoušci jsou přirozenými neškodnými antidepresivy a dobrými komunikátory. Ideální pro zlepšení duševní rovnováhy člověka a zmírnění negativních emotivních pochodů! „Mluvicí papoušek navíc dokáže u problémově hovořících osob evokovat opakování slov,“ připomíná Bočková s tím, že Klára s Bárou za klienty docházejí až dvakrát týdně: „I když se to nezdá a opeřence práce baví, zároveň je vysiluje.“ Musejí hodně odpočívat a nemíjí je ani odměna: oříšky. Jak se „líhne“ opeřený terapeut? „Zásadní je vrozená povaha a osobní vztah k lidem. Chce-li někdo takového cíleně vychovat, doporučuji od mala ručně dokrmit, čímž si pták k člověku vybuduje intenzivnější vztah a důvěru. Nesmí být lekavý, a důležitý je i trénink formou hry, která ho baví. Určitě je ideální absolvovat speciální výcvik,“ uzavírá Romana Bočková.

Když dá retrívr pomocnou „tlapu“

Třiatvacetiletý Lukáš měl být lednové novorozeně. Rodině Padevětových ho ale „přinesl Mikuláš“. Ve čtyřech týdnech mu však lékaři diagnostikovali Dětskou mozkovou obrnu způsobenou coxsackie encephalitis. Verdikt? Zůstane na úrovni batolete. Rodině se změnil život. Máma Zuzana se nakonec začala věnovat canisterapii.

„Lukáše jsme vozili do integrované školky, kam docházel psí terapeut. Měl k malému úžasný vztah a já se pět let rozhodovala, jestli psa pořídíme,“ vzpomíná Zuzana Padevětová. Pořídili. Fenka Zlatého retrívra Kessi od prvního okamžiku, co ji přivezli, léčila duši Zuzany a pozitivní vliv měla i na psychické a smyslové vnímání Lukáše. Kessi byla tak úžasná, že se s ní Lukášova máma hlásila do akreditovaného rekvalifikačního kurzu: canisinstruktor pro oblast osobního rozvoje. „Po půl roce jsme složily zkoušku. Obě úspěšně a já se stala canisinstruktorkou,“ vzpomíná.

Dnes pracuje Zuzana s dvěma psy a pod hlavičkou organizace AURA CANIS se deset let věnuje canisterapii. Jednou týdně dochází do Lukášovy školy a stacionáře. „Naše škola se stará o děti a žáky s těžkým až hlubokým mentálním postižením a více vadami. Malé děti si s pejsky spíš hrají, pozorují je, zvykají si na ně. Ti, co chodí, za nimi běhají, házejí jim pamlsky. U žáků s těžším postižením canisterapie probíhá individuálně, s pejsky polohují. Všechny smysly vnímají jejich teplo, dech, srst, pohyby hrudníku. Jejich těla, která bývají po letech deformována, v křeči, se tak uvolní. Stává se, že dítěti je poloha tak příjemná, že na psovi i usne,“ vysvětluje Věra Růžičková, zástupkyně ředitele MŠ a ZŠ speciální Diakonie ČCE Praha 5.

V canisterapii je nutné přizpůsobení okolnostem a cíli klientů. Dle toho přicházejí i výsledky. Dva jsou okamžité: radost a úsměv.

„Potřebuje klient uvolnit spastické zápěstí? Toho se docílí po dvaceti minutách intenzivní terapie, přesně - psím olizováním. Má-li jít o polohování, pak se výsledek dostaví za týž čas, kdy se postiženému prohřejí svaly a následná rehabilitace ho méně bolí. Efekt přetrvává několik hodin,“ přibližuje canisterapeutka Vladimíra Kasalová. Pokud je cílem rozvoj řeči, komunikace a pes působí jako motivátor, jde o systematictější práci. Výsledky může přinést až po roce intenzivní, pravidelné terapie. K tomu dodává Andrea Tvrdá: „Existují americké výzkumy, dokazující pozitivní vliv psa na člověka, ty studuji, ale zejména čerpám z každodenní praxe se šesti psy. S nimi se pohybuji u klientů: kojenci počínaje, seniory konče. Specializujeme se na děti s autismem.“ Speciální forma terapie se psem je pro psychosociální rozvoj autistů blahodárná.

ELVA HELP pracuje na projektu s Filosofickou fakultou Univerzity Karlovy Praha, Katedrou sociální práce, kde od 2016 vzdělává studenty v předmětu Zoo-terapie pro sociální pracovníky.

Kam pes nemůže, nastrčí kočku!

Zdá se to být novinka, ale není. Terapie za pomoci koček je známá delší dobu, jen dostala později své pojmenování: felinoterapie. K nám felinoterapie jako odborný termín pronikla v roce 1997, kdy se v této sféře začalo pracovat organizovaně.

Klienti, často z řad seniorů, kočky preferují, protože jsou jemné, klidné, mile vrní a pohodlně se „složí do klína“. Profesionální terapeut pracující s touto domestikovanou šelmou se ale hledá těžko. Tato kategorie zooterapie je poměrně náročná, práce s kočkami je složitější než se psy. Jednou z mála, které to s kočkami umí, je Helena Rückerová. Kromě dvou kočičích terapeutů - čtrnáctiletého Maxima a jedenáctiletého Everesta, se doma v Hradci Králové stará o dalších sedm koček. Navštěvuje domovy pro seniory, stacionáře, speciální školy, připravuje výchovný program, s nímž má úspěchy.

„Opakuji, není to léčba kočkou, jak si hodně lidí myslí. Kočka není žádný lék! Je pomocník k navození dobrého pocitu, zlepšení nálady,“ vysvětluje Helena Rückerová. Najít pro tuto terapii vhodnou kočku je mnohem složitější, než vyhledávání psů. Už pro její povahové rysy: svobodomyšlnost a tulácké sklony.

V první řadě musí být zvíře v dokonalé kondici, zdravé, očkované a testované na dědičné choroby. „Důležitá je i údržba srsti. Kočka určená pro tuto službu musí být čistá. Musí si od kotěte zvykat na koupání, česání, stříhání drápků. Nesmí ji vadit, že je manipulována člověkem a cestuje,“ míní Helena a popisuje felinoterapeutický den: „Zkušený kocour pozná, že jdeme pracovat, protože dostane kšíry. Pokud navštěvujeme seniory, dáme většinou klientovi kocoura na klín. Tedy pokud se s ním chce při našem povídání mazlit. Při hlazení se motivují ruce, prohřívají se a zlepšuje se i jemná motorika. V místnosti je této terapii účastna i sociální pracovnice, či fyzioterapeut.“

Hraní s kocourem trvá maximálně půldruhé hodiny. Víc by pro něj znamenalo stres a únavu. „Pro kočky je návštěva klienta jednou za týden až až. My jezdíme méně, kluci jsou přece jen ve věku, kdy jim regenerace trvá déle. A neobejde se ani bez pochvaly,“ dodává Rückerová s tím, že se snaží zdokonalovat. „Pokouším se spolupracovat i s jinými zooterapeuty. Jezdíme se psy i králíky společně a snažíme se, aby to lidem přineslo, co nejvíce.“

I kočka musí složit zkoušky, na které ji lze jako jednoletou přihlásit, každé tři roky musí felinoterapeutický tým – ona a její majitel - certifikát obnovovat. „Člověk vyzkouší, co jeho zvíře zvládne. Je podrobena testům, manipuluje s ním cizí člověk, zkoušejí se na něm zvuky, pachy... Kočka se nesmí bát ani holicího strojku či invalidního vozíku. Test je sestaven z běžných věcí, které ji mohou potkat při výkonu služby, což je i pro zařízení, kam docházíme, jistota, že nikoho nezraní, pokud náhle spadne hůl na zem, rozsypou se přístroje,“ dodává Helena Rückerová.

Hřiva je mocný čaroděj

Známé motto, ale z nejasného zdroje: „Koně nám propůjčují křídla, která postrádáme...“ jasně vystihuje náplň hipoterapie. To potvrzuje Zuzana Kazdová (45), která chová koně na statku poblíž Jihlavy dvacet let, provozuje koňskou záchytku (jedinou v ČR) a sedm let se zabývá hipoterapií. „Prvním impulzem bylo setkání s autistickým chlapečkem, který na koně úžasně reagoval a začal na něm i mluvit, běžně jen mlčel. Měl úplně nakažlivou radost,“ říká terapeutka a současně i fotografka. Brzy nato se svým svěřencem (hnědák, vraník, bělouš - plemeno?) složila zkoušky u České hiporehabilitační společnosti. „Kůň je citlivé zvíře. Pod dítětem či handicapovaným se chová jinak než běžně. Vycítí situaci a je velice ohleduplný. Musí to být ale vyrovnaný jedinec, po všech stránkách zdravý, odolný, dobře připravený. Jen takový kůň může předávat pozitivní energii a dobře působit na lidskou psychiku.“

První zmínky o hipoterapii pocházejí z šedesátých let minulého století, k nám se dostala o dvacet let později. Hiporehabilitace skvěle funguje při pohybových či neurologických potížích, ale charakterové vlastnosti koně pomáhají lidem i při psychiatrických onemocněních. Kontakt s koněm je vhodný při hyperaktivitě, poruchách učení atd. „Hipoterapii doporučují fyzioterapeuti při špatné koordinaci pohybu, svalové dysbalanci, bolestech zad, vhodná je pro vozíčkáře, osoby po mozkové obrně... Ale vždy je nutné vše konzultovat s lékařem,“ varuje Zuzana Kazdová.

Své zachráněné koně v roli terapeutů si nemůže vynachválit. „V rámci občanského sdružení provozujeme Koňskou záchytku pro koně týrané či zanedbané. Ti jsou vděční, a jsou sami pak úžasní terapeuti pro lidi s podobným osudem: pro lidi zneužívané týrané například při domácím násilí. Tito koně nemají licenci a terapie probíhá „ze země“,“ dodává Zuzana Kazdová.

Zooterapie se vyvíjí stále dál. Dnes už mají svou lidskou klientelu i delfíni, králíci, ovce či kozy. „Zařadit do zooterapie i lamy, kozy nebo ovce je smysluplné. Lidé se o ně mohou starat, ošetřovat je chodit s nimi ven. Tomu, kdo se špatně hýbe, může zvíře pomoci koordinovat pohyb v terénu. Jednoduše se o něj opřít, a zároveň tím cvičí vlastní reakce - musí ohleduplně vnímat jeho potřeby. Lidem kontakt se zvířaty přináší emoční prožitek, rozvíjí jemnou i hrubou motoriku, podporuje zlepšení pohybových i neurologických potíží,“ shrnuje Romana Bočková.

Ať se v zooterapii jedná o kterýkoli druh zvířete, vždy musí být tento jedinec speciálně vedený, klidný, ovladatelný, zdravý, v kondici a práce s člověkem ho musí bavit. Otrávené zvíře, klienta moc nepodpoří. Ten nadšený je ale pak trpělivější než přítel, hřejivější než krbová kamna a hlavně zdravější než antidepressivum.